Krzysztof Szuma

EWIDENCJE I REJESTRY PRZEDSIĘBIORCÓW

1. Uwagi wprowadzające

Podejmowanie działalności gospodarczej przez osoby fizyczne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej, a także przez osoby prawne, wymaga dokonania określonych aktów przed właściwymi organami państwowymi. Są to akty rejestracyjne bądź ewidencyjne. Ich celem jest spowodowanie określonego porządku w funkcjonowaniu przedsiębiorców i jednocześnie, poprzez realizację postulatu jawności rejestru, poinformowanie otoczenia gospodarczego i inne organy państwowe o istnieniu i cechach charakterystycznych rejestrowanego lub ewidencjonowanego przedsiębiorcy.

W polskim ustawodawstwie gospodarczym instytucja rejestrów państwowych w okresie tzw. gospodarki sterowanej centralnie była instytucją w zasadzie martwą, o zupełnie nikłej przydatności społeczno-gospodarczej. W zasadzie jedynym rejestrem, który wykazywał cechy tradycyjnie pojmowanego rejestru gospodarczego był rejestr spółdzielni działający w formie rejestru sądowego opartego na ustawie o spółdzielniach i ich związkach[1] i ustawy prawo spółdzielcze.

Rejestry dominującego wówczas w gospodarce przedsiębiorstwa państwowego były do roku 1981 rejestrami prowadzonymi poprzez organy administracji państwowej[2]. Od roku 1981, po wejściu w życie nowej ustawy o przedsiębiorstwach państwowych[3] (obowiązującej do dnia dzisiejszego, aczkolwiek z wieloma zmianami) ustawodawca przywrócił instytucje rejestru sądowego dla tych podmiotów.

---

[1] Ustawa z dnia 17 lutego 1961 o spółdzielniach i ich związkach, (DzU Nr12, poz. 61, (a następnie obowiązująca do dziś ustawa z dnia 16 września 1982 roku prawo spółdzielcze) tj. DzU z 1995 roku, nr 54, poz. 288, z późn. zm.).

[2] Tak dekret z dnia 26 października 1950 roku o przedsiębiorstwach państwowych (DzU z 1960 roku, nr 18, poz. 111).

[3] Ustawa z dnia 25 września 1981 roku o przedsiębiorstwach państwowych (tj. DzU z 1991 roku, nr 18, poz. 80 z późn. zm.).

Obok wskazanych wyżej rejestrów przedsiębiorców w całym okresie gospodarki centralnie sterowanej działały (i działają nadal) sądowe rejestry spółek handlowych. Przepisy, które ich dotyczą, zachowały w zasadzie niezmienione brzmienie od dnia ich wydania[4]. Nie były jednak wówczas w sposób faktyczny stosowane (z nielicznymi wyjątkami od tej zasady), a to ze względu na znikomą gospodarczą doniosłość spółek handlowych.

Intensywne otwarcie gospodarki w latach dziewięćdziesiątych spowodowało wzrost znaczenia rejestrów gospodarczych, już to nie tylko ze względu na sam akt zarejestrowania, ale także ze względu na potrzebę jawności życia gospodarczego i bezpieczeństwo obrotu.

W obecnym stanie prawnym podstawowe znaczenie gospodarcze mają następujące rejestry gospodarcze osób prawnych: rejestr przedsiębiorstw państwowych, rejestr spółdzielni, rejestr handlowy. Dla przedsiębiorców nie posiadających osobowości prawnej przyjęto konstrukcję ewidencji działalności gospodarczej. Nie jest ona prowadzona sądownie, lecz przez urzędy gmin właściwe ze względu na miejsce wykonywania działalności gospodarczej.

2. Rejestr przedsiębiorstw państwowych

Podstawą prawną tego rejestru jest ustawa z dnia 25 września 1981 roku o przedsiębiorstwach państwowych, w szczególności art. 14-17 tej ustawy. Przepisy zawierają bardzo syntetyczne, blankietowe uregulowanie co do kształtu rejestru przedsiębiorstw, w szczegółach odsyłając do delegowanego rozporządzenia Rady Ministrów. Jednakże w ustawie zawarte są trzy istotne postanowienia odnośnie do rejestru. Po pierwsze, iż istnieje obowiązek wpisania każdego przedsiębiorstwa państwowego do rejestru, po drugie, iż przedsiębiorstwo państwowe nabywa osobowość prawną dopiero z chwilą wpisu do rejestru, a po trzecie – ustawa zakłada ograniczoną jawność zapisów objętych treścią rejestru.

Wprowadzenie do reżimu prawnego przedsiębiorstw państwowych rejestru sądowego było pierwszym krokiem ku ich usytuowaniu w gospodarce zbliżonej do rynkowej. Jednak wadą przyjętej regulacji prawnej było niepełne wprowadzenie całkowitej jawności tego rejestru. Urąga to historycznie ukształtowanej instytucji rejestrów przedsiębiorców, których nadrzędnym celem wydaje się jawność funkcjonowania przedsiębiorców i związana z tym większa pewność obrotu gospodarczego, w szczególności wobec kontrahentów i innych organów państwowych.

---

[4] Art. 13 – 25 kodeksu handlowego – rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 czerwca 1934 roku oraz rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 1 lipca 1934 roku o rejestrze handlowym (DzU nr 59, poz. 511 z jedną, jak dotąd, zmianą w 1950 roku).

Ustawodawca przyjął założenie, iż rejestr jest dostępny dla osób mających w tym interes prawny, z wyłączeniem danych objętych tajemnicą państwową i gospodarczą. Ustawa milczy jednak na temat przesłanek i sposobów wykazywania, iż zainteresowany ma interes prawny w dotarciu do danych rejestrowych przedsiębiorstwa państwowego. Wydaje się, że to właśnie zainteresowanego będzie obciążał ciężar wykazania swego interesu prawnego. Podstawą prawną do czynności wykazywania interesu prawnego będzie art. 525 k. p. c., który stanowi, iż akta sprawy dostępne są dla uczestników postępowania oraz, za zezwoleniem sędziego, dla każdego, kto potrzebę przejrzenia dostatecznie usprawiedliwi. Na tej samej zasadzie dopuszczalne jest sporządzenie i otrzymywanie wyciągów i odpisów z akt. Oczywiście wymaga sprecyzowania pojęcie interesu prawnego w znaczeniu ustawy. Otóż wydaje się, że można przyjąć, że interes prawny wykazać może każdy, kto, przykładowo tylko ujmując, uprawdopodobni, że jest w sporze z przedsiębiorstwem państwowym, że jest z przedsiębiorstwem w stosunkach umownych, że zamierza z przedsiębiorstwem zawrzeć umowę. Dane rejestrowe powinny zatem pomóc osobie trzeciej w ustaleniu, kto w ramach przedsiębiorstwa państwowego – zawsze osoby prawnej, może składać oświadczenia woli na zasadzie organu lub pełnomocnictwa, jaki jest aktualny status finansowy przedsiębiorstwa (np. dla zachowania uprawnień z art. 490 k.c., który dotyczy wcześniejszego wykonywania przez jedną ze stron zobowiązań z umów wzajemnych, w sytuacji złego stanu majątkowego kontrahenta), czy dla danego przedsiębiorstwa nie wszczęto postępowania naprawczego, układowego bądź upadłościowego albo likwidacyjnego. Są to ważne dane dla każdego racjonalnie działającego przedsiębiorcy.

Powyższe rozważania stosuje się odpowiednio w sytuacji, gdy osoba trzecia zamierza zapoznać się ze zbiorem dokumentów stanowiących podstawę wpisu do rejestru.

Szczegółowe zasady urządzania i prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 grudnia 1992 roku w sprawie prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych[5].

Rejestr prowadzony jest w formie księgi rejestrowej, która składa się czterech działów.

Dział pierwszy to oznaczenie przedsiębiorstwa. Do tego działu wpisuje się między innymi pełną i skrócona nazwę przedsiębiorstwa i jego siedziby, przedmiot działalności przedsiębiorstwa, oznaczenie organu założycielskiego, oznaczenie przedsiębiorców, w których przedsiębiorstwo ma udziały lub inne tytuły uczestnictwa.

Dział drugi księgi rejestrowej wskazuje na organizacje przedsiębiorstwa. W dziale tym między innymi zapisuje się wzmiankę o złożeniu do rejestru sta-

[5] DzU nr 96, poz. 473 z późn. zm.

tutu przedsiębiorstwa, imię i nazwisko dyrektora, jego zastępców, pełnomocników (z wyłączeniem pełnomocników szczególnych), imiona i nazwiska członków rady pracowniczej, nazwy i siedziby zakładów i innych jednostek organizacyjnych, które sporządzają sprawozdania finansowe.

Dział trzeci rejestru służy do wpisu wzmianek m.in. o złożeniu do rejestru zweryfikowanego sprawozdania finansowego przedsiębiorstwa za ostatni rok oraz o prawach przedsiębiorstwa do posiadanego mienia i o obciążeniu środków trwałych przedsiębiorstwa ograniczonymi prawami rzeczowymi oraz o zbyciu przedsiębiorstwa lub jego części.

Do działu czwartego, który jest zatytułowany „Połączenie, podział, postępowanie naprawcze, postępowanie układowe, likwidacja lub upadłość przedsiębiorstwa" wpisuje się wzmianki o zajściach wskazanych w tytule zdarzeń.

Postępowanie w sprawach wpisu do rejestru przedsiębiorstw państwowych jest także określone powołanym wyżej rozporządzeniem. Stanowi ono, że do składania wniosków o wpis do rejestru osobą zobowiązaną jest dyrektor przedsiębiorstwa państwowego (lub tymczasowy kierownik, zarządca, syndyk upadłości albo likwidator). Złożenie stosownych wniosków rejestrowych jest czynnością obligatoryjną powyższych osób. Czynność ta winna być dokonana w terminie 30 dni od daty utworzenia przedsiębiorstwa, a wszelkie inne wpisy w terminie 14 dni od daty powstania okoliczności uzasadniających dokonanie wpisu[6]. W razie uchylania się od złożenia wniosku w powyższym terminie sąd rejestrowy zastosuje wobec osoby zobowiązanej do złożenia wniosku grzywnę i zawiadomi o tym organ założycielski lub organ sprawujący nadzór nad przedsiębiorstwem. W dalszym swoim ciągu (§ 12) rozporządzenie to odwołuje się do art. 1050 § 3, 1052 i 1055 k.p.c., które to przepisy nakazuje stosować odpowiednio. Ten przepis rozporządzenia wywołuje daleko idące wątpliwości. Jest bowiem ogólnie przyjętą regułą demokratycznego państwa prawnego, że wszelkiego rodzaju kary (i inne obciążenia) mogą być nakładane jedynie w drodze wyraźnego zapisu ustawowego. W omawianej sytuacji obciążenie grzywną nastąpiło w drodze konstrukcji podustawowej (rozporządzeniem). Nastąpiło więc wyraźne przekroczenie ogólnych, konstytucyjnie określonych zasad państwa prawa przez organ wydający rozporządzenie. Dalszym podkreśleniem nielegalności powołanego zapisu jest odniesienie § 12 rozporządzenia do przepisu ustawy o przedsiębiorstwach państwowych stanowiącego delegacje do wydania tego rozporządzenia. Otóż art. 17 ustawy przewiduje, że Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określi: zasady i sposób prowadzenia rejestru przedsiębiorstw państwowych, dane podlegające wpisowi do tego rejestru, wymagania dla wniosku o wpis do rejestru, tryb postępowania przy dokonywaniu wpisów, zmian i skreśleń w rejestrze, zasady udostępniania rejestru oraz wypadki wydawania

[6] Paragraf 11 powyższego rozporządzenia.

odpisów i wyciągów z tego rejestru. Ustawa w swej delegacji nie przewiduje prawa Rady Ministrów do kształtowania sankcji wobec określonych osób za naruszenie reguł rządzących czynnościami rejestrowym. Wydaje się zatem, że można przyjąć nielegalność określonej sankcji karnej za naruszenie treści rozporządzenia.

Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych, kształtując rejestr przedsiębiorstw, nie wspomina o skutkach zamieszczenia w rejestrze danych dla praw i obowiązków osób trzecich. Brakuje zatem, wydawałoby się oczywistych, przepisów o ochronie praw osób trzecich, które dokonywały określonych czynności prawnych w zaufaniu do treści wpisów rejestrowych (np. zawarto umowę z przedsiębiorstwem państwowym, które było reprezentowane przez osobę wpisaną do rejestru jako dyrektor, a osoba ta faktycznie już wcześniej została z tej funkcji odwołana). Postawić można zatem tezę, że rejestr przedsiębiorstw państwowych ma znaczenie li tylko ewidencyjne, nie zaś dla kształtowania określonych stosunków pomiędzy podmiotami rynkowymi (przedsiębiorcami). Uzasadnieniem dla tej tezy jest także ograniczona dostępność w zakresie wglądu do zarejestrowanych danych.

W literaturze został jednakże wyrażony także pogląd przeciwny. Andrzej Rembieliński podnosił, że nie można uznać, że osoby trzecie mogą się zasłaniać nieznajomością danych, które zostały zarejestrowane, oraz że dane niezarejestrowane ale podlegające rejestracji wywołują skutki wobec osób trzecich. Oznaczałoby to bowiem zaprzeczenie podstawowej funkcji rejestru, którą jest zapewnienie bezpieczeństwa i pewności obrotu prawnego. Według tego autora można uznać, że wpis do rejestru daje rękojmię wiary publicznej (na wzór księgi wieczystej), co oznacza, że osoba, która w dobrej wierze polega na treści wpisu do rejestru podlega ochronie prawnej. Lojalnie jednak autor podaje, że wniosek taki jest możliwy mimo braku odpowiedniej regulacji prawnej[7]. Zaprezentowany wyżej pogląd wydaje się jednak zbyt daleko idący, co można uzasadnić w szczególności poprzez odwołanie do ogólnych zasad racjonalnego prawa. Skoro zatem w innych ustawach konstruujących rejestry gospodarcze istnieją wyraźne zapisy o skutkach rejestrów i zawartych w nich danych dla praw i obowiązków osób trzecich, a nie ma takich zasad w ustawie o przedsiębiorstwach państwowych, to nie jest uzasadniony wniosek o istnieniu takich skutków także wobec milczenia ustawy. Należy jednakże zwrócić uwagę na czas, w którym Andrzej Rembieliński przygotowywał swą wypowiedź. Był to czas innej gospodarki i innego pojmowaniu reguł prawa gospodarczego i zasad pewności gospodarowania.

---

[7] A. Rembieliński w: C. Kosikowski, H. Lewandowski, A. Rembieliński, M. Seweryński, *Przedsiębiorstwo państwowe i samorząd jego załogi, komentarz*, PWN Warszawa-Łódź 1987, s. 159.

3. Rejestr spółdzielni

Spółdzielnie w aktualnym stanie prawnym są tworzone i działają na podstawie przepisów ustawy z dnia 16 września 1982 roku Prawo spółdzielcze[8]. Przepisy ustawy stanowią, że zarząd spółdzielni powinien wystąpić do właściwego sądu rejestrowego z wnioskiem o wpis spółdzielni do rejestru[9].

Zakres wpisu spółdzielni do rejestru jest określony ustawowo w art. 10 prawa spółdzielczego. Wpis zatem powinien zawierać następujące dane:

1) nazwę spółdzielni, jej siedzibę i adres;
2) przedmiot działalności spółdzielni;
3) czas trwania spółdzielni, jeżeli założono ją na czas określony;
4) wysokość i liczbę udziałów, które członek powinien wnieść;
5) wzmiankę o prawie lub obowiązku wnoszenia wkładów, jeśli statut przewiduje takie prawo lub obowiązek;
6) imiona i nazwiska członków zarządu, sposób reprezentowania przez nich spółdzielni, a także imiona i nazwiska osób pełniących czasowo funkcje członków zarządu;
7) ograniczenia uprawnień zarządu przewidziane statutem, a także uchwałami walnego zgromadzenia lub rady, podjętymi w ramach ich uprawnień statutowych;
8) imiona i nazwiska pełnomocników, którym udzielono pełnomocnictwa do dokonywania czynności związanych z kierowaniem bieżącą działalnością gospodarczą spółdzielni lub jej wyodrębnionej organizacyjnie i gospodarczo jednostki, oraz granice ich umocowania.

Zgłoszeniu do rejestru i wpisaniu podlegają także dane dotyczące połączenia się spółdzielni, podziału spółdzielni, likwidacji, upadłości, imiona i nazwiska likwidatorów, imię i nazwisko syndyka upadłości oraz zmiany i uzupełnienia danych wymienionych wyżej.

Zobowiązanym do sądowego zgłaszania danych do rejestru oraz zmian i uzupełnień jest zarząd spółdzielni w ciągu dwóch tygodni od dnia ziszczenia się przesłanek powodujących obowiązek wpisu do rejestru. W wypadku zaniedbania wykonania tego obowiązku sąd może nałożyć na członków zarządu kary porządkowe w łącznej wysokości nie przekraczającej dziesięciokrotnej kwoty najniższego miesięcznego wynagrodzenia[10]. Mamy tu zatem, inaczej w zasadach zgłaszania danych rejestrowych w zakresie działania przedsiębiorstw państwowych, wyraźną ustawową regulację sankcji za niedopełnianie prawem przewidzianych obowiązków.

---

[8] Tekst jednolity: DzU z 1995 r., nr 54, poz. 288 z późn. zm.
[9] Art. 7 ustawy prawo spółdzielcze.
[10] Art. 10 § 5 prawa spółdzielczego.

Prawo spółdzielcze zawiera także ścisłe zapisy odnoszące się do skutków dla zachowań osób trzecich a dotyczących zarejestrowanych danych w rejestrze spółdzielczym. Ustawa stanowi[11], iż osoby trzecie nie mogą się zasłaniać nieznajomością danych, które zostały wpisane do rejestru, chyba że dowiodą, że o nich wiedzieć nie mogły. Ustawa przewiduje tu także odwrotną sytuację – to jest wywoływania skutków prawnych danych, które nie zostały wpisane do rejestru. Nie wywołują one skutków prawnych wobec osób trzecich, chyba że osobom tym udowodniono, iż o nich wiedziały[12].

Przepisy prawa spółdzielczego nie zawierają jednak *expressis verbis* wyrażonej zasady, że dane objęte wpisem są jawne. O fakcie jawności tego rejestru można natomiast logicznie wywodzić ze skutków niewzięcia pod uwagę treści wpisów rejestrowych dla praw i obowiązków osób trzecich (o czym wyżej). Rejestr spółdzielczy to zatem prowadzona przez sąd księga publiczna, zawierająca dane dotyczące spółdzielni, które mają istotne znaczenie dla obrotu prawnego[13]. Ciekawą tezę w omawianym przedmiocie sformułował Sąd Najwyższy w wyroku z roku 1964 (który, jak sądzić należy, zachował nadal aktualność). Otóż stwierdził on, że „każdy kontrahent, który zawiera umowę z osoba prawną, powinien zbadać zarówno zakres jej uprawnienia, jak i okoliczność, kto tę osobę reprezentuje, przy czym może to łatwo zrobić przez zapoznanie się z odpowiednim rejestrem i ze statutem osoby prawnej. Jeżeli tego nie czyni, działa na własne ryzyko, ryzykując właśnie to, że zawarta przez niego umowa jest nieważna (...), skoro nie została podpisana w imieniu spółdzielni przez osoby do tego upoważnione"[14].

Na podstawie delegacji zawartej w ustawie, minister sprawiedliwości wydał rozporządzenie z dnia 23 lutego 1995 roku w sprawie sposobu prowadzenia sądowego rejestru spółdzielni[15]. W rozporządzeniu tym minister sprawiedliwości w zasadzie nie wprowadził istotniejszych regulacji (pomijając sprawy procedury zgłaszania wniosków). Zawarł jednak dwie regulacje, które, jak się wydaje, w treści rozporządzenia z punktu widzenia techniki legislacyjnej nie powinny się znajdować.

Po pierwsze, w rozporządzeniu ujęto, że postępowanie rejestracyjne odbywa się według przepisów o sądowym postępowaniu cywilnym nieprocesowym. Wyrazić należy przekonanie, że taki zapis mógłby się jedynie znaleźć w ustawie.

---

[11] Art.12 prawa spółdzielczego.

[12] Przykładowo dotyczyć to może ważności umowy zawartej ze spółdzielnią, którą reprezentuje nowopowołany zarząd, jeszcze nie zgłoszony do rejestru.

[13] M. Gersdorf w: M. Gersdorf, J. Ignatowicz, *Prawo spółdzielcze, komentarz*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1985, s. 44

[14] Wyrok SN z dnia 16 maja 1964 roku w sprawie I CR 63/64, OSNCP 1965, poz. 43 (cyt. za Autorem wskazanym w przypisie 13).

[15] DzU nr 23, poz. 129.

Przyjęta konstrukcja prawna daje bowiem blankietowe prawo ministrowi do dowolnego kształtowania określonej procedury przed sądem rejestrowym.

Po drugie to właśnie w rozporządzeniu zapisano, że rejestr oraz złożone do niego dokumenty stanowiące podstawę do wpisu może przeglądać każdy pod nadzorem sekretarza sądowego. Natomiast zaświadczenia, odpisy i wyciągi z rejestru są wydawane osobie, która wykaże interes prawny w ich uzyskaniu (§ 20 rozporządzenia). Wydaje się, że tak ważna materia, jak dostęp do rejestru winna być uregulowana jednoznacznie w ustawie, a nie pozostawiona ocenie ministra. Obecnie minister bowiem w trybie rozporządzenia zezwala na nieograniczony dostęp osób trzecich do rejestrów spółdzielczych, lecz jest to kwestia pewnej polityki, która może ulec określonej zmianie w trybie pozaparlamentarnym, a więc bez udziału kontroli społecznej nad przebiegiem stanowienia bądź zmiany prawa.

4. Rejestr spółek prawa handlowego

Rejestr spółek prawa handlowego jest w Polsce najstarszym spośród istniejących rejestrów gospodarczych. Jest on także niewątpliwie wzorcem dla kształtu pozostałych rejestrów przedsiębiorców. Dostrzegalne są w nich bowiem, tak ze względu na konstrukcje jak i treść, wpływy tego rejestru.

Podstawą normatywną rejestru handlowego są przepisy art. 13-25 kodeksu handlowego. Zawarte w nich normy deklarują określone, ważne dla prawidłowego obrotu gospodarczego treści.

Rejestr handlowy prowadzony jest przez sądy na podstawie zgłoszeń i jest jawny[16]. Przepisy kodeksu handlowego nakazują, by osoby zobowiązane do zgłaszania danych podlegających wpisowi czyniły to w terminie dwóch tygodni od zajścia okoliczności stanowiących podstawę wpisu. Wymuszenie tego obowiązku może być przez sądy realizowane za pomocą grzywien nakładanych na osoby zobowiązane do składania wniosków. Grzywny nie mogą być wyższe niż pięć tysięcy złotych i mogą być powtarzane. W razie spełnienia żądania sądu grzywna postanowieniem sądu może być darowana[17].

Osobami zobowiązanymi do zgłaszania wniosków do rejestru handlowego są zarządy spółek kapitałowych (spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych) i wspólnicy spółek osobowych (spółek jawnych i komandytowych). Jednakże obowiązek ten może obciążać tylko tych wspólników spółek jawnych, którzy w zgodzie z umową spółki są powołani do prowadzenia spraw spółki (o ile taką okoliczność zaznaczono w umowie). W spółkach komandyto-

[16] Art. 13 i 14 k.h.
[17] Art. 17 k.h.

wych wyłączeni natomiast z możliwości składania wniosków rejestrowych będą komandytariusze. Nie mogą oni bowiem z mocy samego prawa prowadzić spraw spółki[18].

Poza osobami uprawnionymi do zgłaszania wniosków o wpis do rejestrów handlowych mogą to czynić pełnomocnicy. Jednakże udzielone im pełnomocnictwa winny być uwierzytelnione notarialnie, chyba że w sądzie rejestrowym znajdują się już wzory podpisów mocodawców[19].

Z wyłączeniem określonych wyjątków ustawowych wszelkie wpisy do rejestrów handlowych są ogłaszane w Monitorze Sądowym i Gospodarczym. Jest to oficjalny organ promulgacyjny państwa, wprowadzony w życie ustawą z dnia 22 grudnia 1995 roku o wydawaniu Monitora Sądowego i Gospodarczego[20]. W założeniu ustawodawcy Monitor Sądowy i Gospodarczy jest centralnym organem przeznaczonym do publikacji danych niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania przedsiębiorców i wiedzy o nich.

Kodeks handlowy z prowadzeniem rejestru handlowego wiąże określone domniemania. Otóż art. 23 k.h. zakłada, że od dnia ogłoszenia w Monitorze Sądowym i Gospodarczym wpisu do rejestru, nikt nie może się powoływać w stosunku do spółki, której wpis dotyczy na nieznajomość zarejestrowanych danych, chyba że nie mógł o nich wiedzieć. Jeżeli jednak pomiędzy dniem zgłoszenia do rejestru handlowego a dniem opublikowania wpisu w Monitorze Sądowym i Gospodarczym upłynie określony czas (co wydaje się zjawiskiem naturalnym), spółka może się na treść zgłoszenia powoływać wobec osób trzecich tylko wtedy, gdy udowodni, że osoby te o tych danych wiedziały. Ciężar przeprowadzenia pozytywnego dowodu wiedzy o określonym zgłoszeniu do rejestru obciąża jednak przedsiębiorcę zgłaszającego.

Kodeks handlowy wymaga od spółek handlowych szczególnej staranności w zgłaszaniu do rejestrów. Ustawodawca przewidział bowiem możliwość wystąpienia błędnych bądź niezgodnych z treścią zgłoszenia danych wpisanych do rejestru handlowego. W takiej sytuacji spółka nie może się zasłaniać wobec osób trzecich działających w dobrej wierze, że dane te nie są prawdziwe, jeżeli zaniedbała wystąpić niezwłocznie z wnioskiem o sprostowanie lub wykreślenie wpisu (art. 24 k.h.).

Szczegółowe unormowanie rejestru handlowego zawarte jest we wspomnianym już wyżej rozporządzeniu ministra sprawiedliwości z roku 1934. To dość obszerne rozporządzenie zawiera nie tylko przepisy dotyczące urządzania i prowadzenia rejestru, ale także zawiera zapisy dotyczące procedury postępowania przed sądem rejestrowym. Zagadnienia te, ze względu na ramy niniejszego artykułu zostaną pominięte.

---

[18] Art. 155 k.h.

[19] Art. 15 k.h.

[20] DzU 1996 rok, nr 6, poz. 42. Ustawa weszła w życie dnia 24 kwietnia 1996 roku.

Rejestr handlowy jako określona instytucja prawna składa się z trzech działów. W każdym dziale prowadzi się osobną księgę według wzorów ustalonych w rozporządzeniu.

Dział A rejestru handlowego obejmuje wpisy dotyczące spółek jawnych i komandytowych, w dziale B zamieszcza się wpisy dotyczące spółek z ograniczoną odpowiedzialnością i spółek akcyjnych, w dziale C wpisuje się zagraniczne spółki z ograniczona odpowiedzialnością i spółki akcyjne działające na terenie kraju.

Z punktu widzenia bieżącej praktyki życia gospodarczego i liczby zarejestrowanych spółek niewątpliwie najbardziej doniosłe znaczenie ma dział B rejestru handlowego. Składa się on z dziewięciu rubryk, do których wpisuje się następujące dane:

1) do rubryki pierwszej – numer kolejny wpisu;
2) do drugiej – firmę, siedzibę, adres i przedmiot przedsiębiorstwa, wzmian-kę o oddziałach;
3) do trzeciej – wysokość kapitału zakładowego (akcyjnego); wzmiankę o wkładach niepieniężnych; wzmianki, jaka część kapitału akcyjnego została wpłacona przed zarejestrowaniem, oraz o dokonaniu wpłaty każdej dalszej części kapitału; sposób spłaty kapitału zakładowego towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych; czy wspólnik (udziałowiec) może mieć jeden tylko udział, czy większą liczbę udziałów; liczba i wartość nominalna akcji lub udziałów towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych; czy udziały towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych są oprocentowane, czy tylko uczestniczą w nadwyżkach, czy też mają zapewnione obydwie korzyści; liczba i rodzaj akcji uprzywilejowanych; rodzaj i zakres odpowiedzialności członków towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych;
4) do czwartej – imiona i nazwiska członków zarządu i likwidatorów oraz sposób reprezentowania przez nich spółki lub towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych; imię i nazwisko zarządcy masy upadłości; imię i nazwisko nadzorcy sądowego lub zarządcy z ramienia wierzycieli (zarządcy ugodowego) i tych osób, które zostały upoważnione do wykonywania poszczególnych czynności, związanych z prowadzeniem przedsiębiorstwa, z zaznaczeniem zakresu ich uprawnień; imię i nazwisko dzierżawcy lub użytkownika;
5) do piątej – imiona i nazwiska prokurentów oraz rodzaj udzielonej prokury;
6) do szóstej – rodzaj osoby prawnej (spółka akcyjna, z ograniczoną odpowiedzialnością lub towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych); datę sporządzenia statutu lub umowy spółki; czas, na jaki spółka lub towarzystwo jest zawiązane; pismo, przeznaczone do ogłoszeń; wzmiankę o każdorazowej zmianie statutu lub umowy spółki,

7) do siódmej – otwarcie i uchylenie likwidacji; ogłoszenie i uchylenie upadłości; udzielenie i uchylenie odroczenia wypłat lub postępowania układowego; wzmiankę o zbyciu, wydzierżawieniu przedsiębiorstwa lub o ustanowieniu na nim prawa użytkowania, jak również o uchyleniu odpowiedzialności dzierżawcy lub użytkownika za zobowiązania, powstałe przy prowadzeniu przedsiębiorstwa przed jego wydzierżawieniem lub ustanowieniem na nim prawa użytkowania; połączenie spółek, przekształcenie spółki;
8) do ósmej – numer akt rejestrowych i stronicę na której znajduje się zarządzenie sędziego;
9) do dziewiątej – (m.in.) wzmianki dotyczące prostowania błędów, wydzierżawienia przedsiębiorstwa, ukarania grzywną osób zobowiązanych do zgłaszania wniosków rejestrowych.

Na podstawie przepisów ustawy z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości[21] do rejestru handlowego załącza się zatwierdzony przez zgromadzenie wspólników (walne zgromadzenie) bilans oraz rachunek wyników za ostatni rok obrachunkowy spółki. Dokumenty te należy złożyć do sądu rejestrowego w ciągu 15 dni od dnia zatwierdzenia sprawozdania finansowego, nie później jednak niż dziewięć miesięcy od dnia bilansowego (w zasadzie 31 grudnia każdego roku), a jeżeli sprawozdanie finansowe nie zostało zatwierdzone w terminie dziewięciu miesięcy, to należy je złożyć w rejestrze w ciągu 15 dni po tym terminie[22].

5. Ewidencja przedsiębiorców nie posiadających osobowości prawnej

Na podstawie ustawy z dnia 23 grudnia 1988 roku o działalności gospodarczej[23] przedsiębiorcy nie posiadający osobowości prawnej podlegają wpisowi do ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej w urzędach gmin. W dzisiejszym stanie prawnym takimi przedsiębiorcami są osoby fizyczne podejmujące na swój rachunek prowadzenie działalności gospodarczej i jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Do klasyfikacji jednostek organizacyjnych nie posiadających osobowości prawnej zalicza się w szczególności spółki cywilne, spółki jawne i spółki komandytowe. Dwie – ostatnio wymienione spółki podlegają jednak także wpisowi do rejestru sądowego. Zatem warunkiem ich zgłoszenia do ewidencji działalności

[21] DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.

[22] Art. 69 ustawy o rachunkowości.

[23] DzU nr 41, poz. 324 z późniejszymi zmianami zamieszczonymi w 37 Dziennikach Ustaw.

gospodarczej jest wcześniejsze uzyskanie wpisu do rejestru handlowego (sądowego). Jest to rozwiązanie normatywne cokolwiek zaskakujące, jednakże nie można innej interpretacji przedstawić na gruncie obowiązującego prawa.

Zgłoszenie do ewidencji działalności gospodarczej jest aktem notyfikacji, to jest tylko zawiadomienia o zamiarze podjęcia działalności. Ustawa nie konstruuje tu wymogu pozytywnego rozpatrzenia treści zgłoszenia dla faktu prawnego powstania nowego przedsiębiorcy, natomiast nakłada ustawowy obowiązek na organ administracji gminnej, by ten dokonał stosownego wpisu i doręczył zaświadczenie w terminie dwóch tygodni od daty zgłoszenia wniosku o dokonanie wpisu.

Nie wymaga zgłoszenia do ewidencji działalność gospodarcza prowadzona przez osobę fizyczną osobiście w określonym zakresie, z której zarobek stanowi dodatkowe źródło dochodu tej osoby (uboczne zajęcie zarobkowe). Przedmiotem powyższej działalności gospodarczej mogą być:

1) wytwarzanie przedmiotów użytku osobistego, domowego i gospodarskiego oraz rękodzieła ludowego i artystycznego;
2) naprawy i konserwacje przedmiotów użytku osobistego, domowego i gospodarskiego oraz mieszkań, a także wykonywanie innych usług z użyciem materiałów i narzędzi własnych lub powierzonych, z wyjątkiem zarobkowego przewozu osób;
3) czynności handlowe polegające na sprzedaży nie przetworzonych produktów rolnych, ogrodniczych, sadowniczych, hodowlanych, w tym mięsa z uboju gospodarczego, runa leśnego, owoców leśnych, posiłków domowych, a także przedmiotów określonych wyżej w punkcie 1;
4) wynajmowanie turystom przez rolników pokoi lub miejsc na ustawienie namiotów w obrębie gospodarstwa, sprzedaż posiłków i świadczenie usług z tym związanych.

Zgłoszeniu do ewidencji także nie podlega:

1) podjęcie działalności wytwórczej w rolnictwie w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej, ogrodnictwa oraz sadownictwa;
2) podjęcie działalności gospodarczej przez osoby prawne;
3) podjęcie działalności gospodarczej, która w myśl ustawy wymaga uzyskania koncesji;
4) podjęcie działalności gospodarczej, która na podstawie odrębnych ustaw wymaga uzyskania zezwolenia.

Wpis do ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej przez gminę jest jawny dla każdego[24]. Dozwolone jest zatem przeglądanie treści wpisów i uzyskiwanie z gmin potwierdzonych wypisów stwierdzających określony stan rzeczy w zakresie działalności gospodarczej przedsiębiorcy nie posiadającego

[24] Art. 16 ust. 2 ustawy o działalności gospodarczej.

osobowości prawnej. Ma to doniosłe znaczenie dla kontrahentów i otoczenia tych przedsiębiorców. Ze względu bowiem na znaczną mobilność prawną przedsiębiorców nie posiadających osobowości prawnej, to znaczy łatwość kreowania przedsiębiorców poprzez zgłoszenie do ewidencji i łatwość ich likwidowania, do czego nie jest wymagane formalne otwarcie i ogłoszenie likwidacji, dostęp do informacji zawartych w ewidencji może mieć ważne znaczenie. Znaczenie to może przejawiać się w możliwości ustalenia adresu określonego przedsiębiorcy, zmian dokonywanych w toku działalności (np. przystąpienie bądź wykreślenie wspólnika cywilnego albo jawnego), przedmiotu działania przedsiębiorcy, daty podjęcia określonej działalności.

6. Krajowy Rejestr Sądowy

Ustawą z dnia 20 sierpnia 1997 roku o Krajowym Rejestrze Sądowym[25] (zwaną dalej ustawą k.r.s.) wprowadzono daleko idące zmiany do zasad rejestrowania przedsiębiorców i innych osób prawnych. Jest to ustawa, która wprowadza określone ramy dla działania jednolitych rejestrów przedsiębiorców i jednolite zasady postępowania przy rejestrowaniu przedsiębiorców. Wejdzie ona w życie jednak dopiero dnia 1 stycznia 2001 roku. Zawiera ona więc niezwykle długi – jak na polskie warunki legislacyjne – okres *vacatio legis*, a więc okres dostosowawczy do wejścia ustawy w życie.

Pewnym wytłumaczeniem długiego okresu dostosowawczego ustawy do jej wejścia w życie jest zapowiedź prowadzenia rejestru także w formie zapisów w systemie informatycznym, z możliwością transmisji danych[26]. W związku z tym z upływem dwóch tygodni od dnia opublikowania ustawy (7 października 1997 roku) weszły w życie delegacje dla ministra sprawiedliwości do wydawania kilku rozporządzeń ustalających różne szczegółowe zagadnienia wprowadzenia rejestru w życie (np. co do ustroju i organizacji centralnej informacji, zasad udzielania informacji z rejestru, wzory urzędowych formularzy itp.). Rozporządzenia takie dotąd się nie ukazały.

Takie zjawisko legislacyjne – spowodowanie długiego okresu przygotowawczego ustawy wywołuje aprobatę. Oznaczać może poważne potraktowanie przez ustawodawcę określonego, ważnego problemu sprawnego funkcjonowania gospodarki, w szczególności w kształtowaniu zasad pewności tego gospodarowania.

Rejestr ma objąć wszystkich przedsiębiorców, którymi zgodnie z definicją zawartą w ustawie (w dniu jej wejścia w życie) są osoby fizyczne, osoby prawne

[25] DzU nr 121, poz. 769.
[26] Art. 2 i 4 ustawy k.r.s.

oraz spółki jawne i spółki komandytowe. Ustawa nie wymienia wśród przedsiębiorców spółek cywilnych. Nie jest oczywiste, czy jest to świadome działanie ustawodawcy, który te spółki osobowe wyłącza z klasyfikacji przedsiębiorców, czy jest to oczywista pomyłka. Można także bronić tezy, że spółki cywilne będą nadal w sensie faktycznym uprawnione do działania z tym, że będzie to określony stosunek zobowiązaniowy pomiędzy kilkoma osobami działającymi wspólnie w prowadzeniu przedsiębiorstwa (podobnie jak małżeński układ majątkowy – współwłasność łączna). Wydaje się, że wymagana jest tu jednak jasna wypowiedź, a to ze względu na znaczącą liczbę tych przedsiębiorców działających obecnie w praktyce gospodarczej. Ten temat jest tu jednak tylko sygnalizowany, wymaga on bowiem odrębnego opracowania.

W Krajowym Rejestrze Sądowym będą także rejestrowane stowarzyszenia, inne organizacje społeczne i zawodowe, fundacje oraz publiczne zakłady opieki zdrowotnej. W Rejestrze znajdzie się także zupełne *novum* w polskim ustawodawstwie – rejestr dłużników niewypłacalnych[27]. Krajowy Rejestr Sądowy obejmie te wszystkie podmioty, na które przepisy ustaw nakładają obowiązek uzyskania wpisu do tego rejestru.

Krajowy Rejestr Sądowy będzie jawny, a każdy będzie miał prawo dostępu do danych zawartych w rejestrze za pośrednictwem Centralnej Informacji. Centralna Informacja będzie jednostką organizacyjną resortu sprawiedliwości, której zadaniem będzie prowadzenie zbioru informacji rejestru i udostępnianie informacji dla zainteresowanych. Od swych czynności Centralna Informacja będzie pobierała opłaty określone przez ministra sprawiedliwości.

Wszelkie wpisy do rejestru będą także ogłaszane w Monitorze Sądowym i Gospodarczym[28].

W związku z jawnością Krajowego Rejestru Sądowego, nikt nie będzie się mógł zasłaniać nieznajomością ogłoszonych wpisów, jednakże w odniesieniu do czynności dokonanych przed upływem szesnastego dnia od dnia ogłoszenia, podmiot wpisany do rejestru nie może powoływać się na wpis wobec osoby trzeciej, jeżeli ta udowodni, że nie mogła wiedzieć o treści wpisu[29]. Prawo zakłada także domniemanie, iż dane wpisane do rejestru są prawdziwe.

Rozwiązaniem istotnie nowym w omawianej ustawie, jest wyraźne stwierdzenie o obowiązku odszkodowawczym za szkodę, którą ktokolwiek poniósł w związku ze zgłoszeniem do rejestru nieprawdziwych danych, a także niezgłoszeniu danych podlegających obowiązkowi wpisu[30]. Jest to daleko idąca odpowiedzialność odszkodowawcza i może stanowić skuteczny oręż w walce o jasny

[27] Art. 1 ustawy k.r.s.
[28] Art. 13 ustawy k.r.s.
[29] Art. 14 ustawy k.r.s.
[30] Art. 18 ustawy k.r.s.

i czytelny stan wiedzy o aktualnych stosunkach prawnych dotyczących przedsiębiorców. Należy sobie jednak zdawać sprawę z określonych trudności, które mogą się pojawić na gruncie ewentualnej eksploatacji tego zapisu przez poszkodowanych. Wiąże się to w szczególności z problematyką wykazania szkody i jej wysokości przez poszkodowanego oraz związku przyczynowego między szkodą a zgłoszeniem nieprawdziwych danych do Rejestru bądź niezgłoszeniem ich w ogóle, mimo obowiązku ustawowego.

Ustawa k.r.s. zakłada znaczące skrócenie (do siedmiu dni) terminów do zgłoszenia danych podlegających wpisowi. Termin ten będzie jednolity dla wszystkich przedsiębiorców i podmiotów podlegających wpisowi i będzie wynosił siedem dni, licząc od dnia zajścia zdarzenia uzasadniającego dokonanie wpisu[31]. W razie stwierdzenia przez sąd rejestrowy, iż stosowny wniosek bądź dokumenty do rejestru nie zostały zgłoszone, sąd będzie mógł wyznaczyć dodatkowy siedmiodniowy termin na dokonanie tej czynności pod rygorem grzywny z art. 1052 k.p.c. – to jest jeden tysiąc złotych bądź więcej, o ile trzykrotne wymierzenie tej grzywny okazało się nieskuteczne. Gdy mimo stosowania grzywny spółka jawna bądź komandytowa nie złoży stosownego wniosku, sąd może orzec o jej rozwiązaniu i wyznaczyć likwidatora. Jeżeli zobowiązana do zgłoszenia wniosku jest osoba prawna, wobec bezskuteczności nakładanych grzywien, sąd rejestrowy może dla niej ustanowić kuratora i zawiesić działanie organu, który był obowiązany do zgłoszenia wniosku – na okres do jednego roku[32]. Ustawa stanowi[33], iż podmioty wpisane do rejestru są zobowiązane umieszczać w swych oświadczeniach pisemnych skierowanych do oznaczonych osób następujące dane:

1) firmę lub nazwę,
2) oznaczenie formy prawnej prowadzonej działalności,
3) siedzibę i adres,
4) numer w rejestrze.

Grzywna za niewypełnienie powyższego obowiązku wynosić będzie 5000 złotych, a nakładał ją będzie sąd rejestrowy. Powyższy obowiązek jest rozszerzony o inne dane, gdy z przepisów szczególnych wynika obowiązek publikowania innych jeszcze danych. Należy tu zwrócić uwagę, że zmianą wprowadzoną do kodeksu handlowego w roku 1996[34] wprowadzono dodatkowe zapisy oznaczone jako artykuły 199.1 i 370.1 k.h. zobowiązujące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i spółki akcyjne do publikowania powyższych danych rozszerzonych o imiona i nazwiska członków zarządu oraz wysokość kapitału założy-

[31] Art. 22 ustawy k.r.s.

[32] Art. 24 – 26 ustawy k.r.s.

[33] Art. 34.

[34] Ustawa z dnia 22 grudnia 1995 roku o zmianie Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej – kodeks handlowy i niektórych innych ustaw (DzU 1996 rok, nr 6, poz. 43, która weszła w życie dnia 24 kwietnia 1996 roku).

cielskiego (akcyjnego) i o oznaczenie sądu rejestrowego. Zapis ten jednak od początku był i nadal jest zapisem pozbawionym sankcji za jego niestosowanie. Stąd jego przydatność w dzisiejszej praktyce gospodarczej jest znikoma.

Krajowy Rejestr Sądowy w części dotyczącej przedsiębiorców obejmuje wszystkich przedsiębiorców, którzy w aktualnym stanie prawa są uprawnieni do legalnego podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Rzeczpospolitej Polskiej. Są oni wymienieni enumeratywnie w art. 36 ustawy k.r.s.. W stosunku do dotychczasowego stanu prawnego brak w tym katalogu spółek cywilnych (o czym była już mowa wyżej). Są jednak także przedsiębiorcami podlegającymi wpisowi do rejestru osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Działy rejestru przedsiębiorców są, ogólnie rzecz przedstawiając, budowane w ten sposób, że szczegółowe rubryki po ich wypełnieniu przedstawiają przedsiębiorcę i jego organizację, oznaczenie organu reprezentującego i udzielone prokury, przedmiot działania według Europejskiej Klasyfikacji Działalności, stosunki majątkowe w zakresie zaległości podatkowych i na rzecz ZUS, a także wierzycieli podmiotu, jeżeli tacy posiadają tytuły wykonawcze wystawione przeciwko przedsiębiorcy i informacje o otwarciu likwidacji układu lub upadłości. Powyższe działy zawierają wiele uszczegółowień wynikających ze specyfiki niektórych przedsiębiorców, np. osób fizycznych czy przedsiębiorstw państwowych. W związku z tym, że rejestr wejdzie w życie dopiero w odległej przyszłości, ze względu na ramy artykułu wydaje się, że nie ma tu potrzeby ich szczegółowego przedstawiania.

Jak wspomniano wyżej, ustawą o Krajowym Rejestrze Sądowym powołano także rejestr dłużników niewypłacalnych. Do tego rejestru, jawnego dla każdego, będą wpisywani z urzędu przedsiębiorcy będący osobami fizycznymi i wspólnicy spółek jawnych i komandytowych ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółek całym swoim majątkiem, jeżeli ogłoszono ich upadłość lub wniosek ten został oddalony z powodu braku środków na prowadzenie postępowania upadłościowego. Do rejestru tego będą także wpisywani na wniosek wierzyciela posiadającego tytuł wykonawczy ci dłużnicy, którzy w ciągu 30 dni od daty wezwania do spełnienia świadczenia nie zapłacili należności stwierdzonych tytułem wykonawczym[35]. Do rejestru tego nie będą wpisywane osoby prawne, albowiem dane powyższe będą ujęte w rejestrze ich dotyczącym w dziale czwartym.

Zaletą Krajowego Rejestru Gospodarczego będzie ujednolicenie procedur rejestrowania wszystkich przedsiębiorców i skutków prawnych zarejestrowania dla otoczenia gospodarczego. Jak bowiem wyżej wskazano w częściach dotyczących przedsiębiorstw państwowych i spółdzielni dotychczasowe uregulowania prawne są w tej mierze dalekie od doskonałości.

[35] Art. 55 i 56 ustawy k.r.s.

8. Inne rejestry przedsiębiorców

Przedsiębiorcy w swej legalnej działalności są obowiązani uwzględniać także inne rejestry oraz posługiwać się nadanymi numerami. W pierwszej kolejności należy wymienić tu działający na podstawie ustawy z dnia 29 czerwca o statystyce publicznej[36] rejestr gospodarki narodowej. Zgodnie z ustawą podmioty gospodarki narodowej są obowiązane do posiadania numeru identyfikacyjnego krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej i posługiwania się nim przy przekazywaniu informacji wykorzystywanej do celów statystycznych. W rejestrze podmiotów gospodarki narodowej są ujmowane informacje o osobach prawnych, jednostkach organizacyjnych nie mających osobowości prawnej oraz o osobach fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Informacje te, ściśle określone przez ustawę mają między innymi pozwolić na syntetyczne ustalenie formy własności i rodzaju prowadzonej działalności, a także nazwę organu rejestrowego dla przedsiębiorcy.

Przedsiębiorcy mają obowiązek zgłaszać wskazane w ustawie dane do właściwych terenowo urzędów statystycznych, a urzędy statystyczne mają obowiązek w ciągu 14 dni wydać zaświadczenie o numerze identyfikacyjnym wraz z zakodowanymi cechami i opisem określonych cech przedsiębiorcy[37]. Podmioty podlegające wpisowi do rejestru podmiotów w kontaktach urzędowych i związanych z obrotem gospodarczym są obowiązane do posługiwania się zaświadczeniem, o którym mowa wyżej i podawania numeru identyfikacyjnego w pieczęciach firmowych i drukach urzędowych (art. 43 ustawy o statystyce publicznej).

Innym rejestrem mającym istotne znaczenie dla przedsiębiorców, a którego stosowanie jest obowiązkowe jest tzw. NIP. Początkowo, od roku 1993, jego istnienie i stosowanie było oparte na ustawie z dnia 8 stycznia 1993 roku o podatku od towarów i usług oraz podatku akcyzowym[38].

Ustawą z dnia 13 października 1995 roku o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników[39] (z mocą obowiązującą od dnia 1 stycznia 1996 roku) wprowadzono powszechną zasadę ewidencji wszystkich podatników (o jest osób fizycznych, w tym także prowadzących działalność gospodarczą), innych przedsiębiorców i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej, które na podstawie odrębnych przepisów są podatnikami.

Ewidencji NIP dokonują urzędy skarbowe.

W świetle ustawy obowiązkiem wszystkich podatników jest podawanie numeru NIP na wszelkich dokumentach związanych z wykonywaniem zobowią-

[36] DzU nr 88, poz. 439 z późn. zm.
[37] Art. 43 ustawy o statystyce publicznej.
[38] DzU nr 11, poz. 127 z późn. zm.
[39] DzU nr 142, poz. 702 z późn. zm.

zań podatkowych oraz niepodatkowych należności budżetowych, do których poboru obowiązane są organy podatkowe lub celne. Posługiwanie się numerem NIP jest także obowiązkowe we wszelkich sprawach dotyczących zobowiązań podatkowych na żądanie:

a) organów administracji rządowej i samorządowej;
b) przedstawicieli Najwyższej Izby Kontroli;
c) banków;
d) stron czynności cywilnoprawnych;
e) płatników oraz inkasentów podatków i niepodatkowych należności budżetowych.

Minister finansów prowadzi Krajową Ewidencję Podatników, którym nadano NIP. Dane do tej ewidencji przekazywane są przez urzędy skarbowe, które nadały NIP. Ewidencja służy gromadzeniu, weryfikacji i porównywaniu danych podatników z innymi podatnikami już do ewidencji zgłoszonymi oraz do kontroli podatników w celu ustalenia, czy nie zostały naruszone przepisy ustawy[40]. Dane podatników podane w związku ze zgłoszeniem NIP podlegają ochronie i mogą być udostępniane innym jednostkom tylko w sytuacji wskazanej w ustawie[41]. Jak wspomniano wyżej, posługiwanie się nadanym numerem NIP jest dla podatnika (którym jest każdy przedsiębiorca) obowiązkowe. Naruszenie tego nakazu jest obwarowane sankcją karną – grzywny dla każdego, kto nie dokonuje zgłoszenia identyfikacyjnego albo nie podaje nadanego numeru identyfikacji podatkowej bądź podaje numer fałszywy. Sankcja ta jest orzekana w trybie przepisów o wykroczeniach, co oznacza, że górna granica grzywny nie może przekraczać 5000 zł.

9. Uwagi końcowe

Jak wspomniano w powyższych wywodach, w aktualnym stanie prawnym przedsiębiorcy podlegają różnorodnym wpisom do rejestrów i ewidencji gospodarczych. Część z nich ma znaczenie wybitnie powszechne dla ustalenia statusu prawnego przedsiębiorcy przez jego otoczenie (rejestry przedsiębiorstw, spółdzielni, spółek i ewidencji nie mających osobowości prawnej przedsiębiorców0, część ma znaczenie głównie dla odpowiednich organów administracji rządowej i samorządowej (rejestr gospodarki narodowej, NIP).

Urządzone dla przedsiębiorców rejestry w dzisiejszym stanie prawnym rządzą się swoimi, bardzo różnorodnymi ustawami. Ustawy te, wydane w różnym okresie, posługują się odmienną terminologią i zakładają inne procedury

[40] Art. 14 ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników.
[41] Art. 15 ustawy o zasadach ewidencji i identyfikacji podatników.

postępowania. Wywołują także różne skutki w stosunku do otoczenia gospodarczego. Nie wpływa to wszystko na przejrzystość ukształtowanych stosunków gospodarczych. Z aprobatą należy zatem przyjąć uchwalenie nowej ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym, która, jakkolwiek wejdzie w życie dopiero w roku 2001, to jednak będzie mogła, poprzez jednolitość regulacji dla wszystkich przedsiębiorców przyczynić się do właściwego ukształtowania stosunków pomiędzy przedsiębiorcami, ich otoczeniem i pomiędzy nimi a organami państwowymi.

Krzysztof Szuma

Business Records and Registers

Abstract

By law, businesses are subject to a variety of registration requirements. Some entities, however, are not subject to any registration. The existing business registers and records are legally restricted to specific categories of entities. Non-corporate entities, for instance, are entered in business registers but not in court registers. Yet, court registers do keep a record of corporations, i.e. of artificial persons. Registers vary by business type, as do the laws mandating their establishment and the effects of their use. Certain restrictions are in place on the access of third parties to some of them, such as commercial registers.

The existence of freely accessible resisters has certain implications such as that all data is accurate and up-to-date. Another implication is that all the other entities are aware of the entries made.

The National Court Register Act of 1997 will take effect as of January 1, 2001. The Act will uniformly regulate issues related to registration and will result in the registration of all businesses. Its advanced provisions will certainly contribute to more secure administration over businesses and their immediate business environments.